

O'ZBEKISTONDA KAM TA'MINLANGAN OILALAR UCHUN RAQAMLI MIKROTAKAFUL: MOLIVAVIY HIMOYA VA INKLYUZIVLIK VOSITASI

Usmanov Nematjon G'ulomovich

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi mustaqil izlanuvchisi

nejon@live.com

Annotatsiya. Tezida mikrotakaful — kam ta'minlangan aholi uchun mo'ljallangan, tabarru' va ta'avun tamoyillariga asoslangan arzon sug'urta himoyasi — O'zbekistonda oilalarni moliyaviy himoya qilish va inklyuzivlikni oshirish vositasi sifatida asoslab berilgan. IFSB va IAIS standartlari, Malayziya va Indoneziya amaliyoti hamda Global Findex 2025 ma'lumotlari asosida O'zbekiston uchun raqamli mikrotakaful mahsulotining parametrik dizayni taklif etilgan.

Kalit so'zlar: *mikrotakaful, mikrosug'urta, moliyaviy inklyuzivlik, ijtimoiy himoya, raqamli tarqatish, tabarru', kambag'allik, O'zbekiston.*

Kirish

O'zbekistonda kambag'allikni qisqartirish bo'yicha erishilgan natijalar mamlakat ijtimoiy siyosatining yangi bosqichini belgilamoqda: rasmiy ma'lumotlarga ko'ra, kambag'allik darajasi 2024-yildagi 8,9 foizdan 2025-yil yakuniga 5,8 foizga tushdi (O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Oliy Majlis palatalari va xalqqa Murojaatnomasi, 2025). Biroq kambag'allikdan chiqqan oilalar uchun eng katta xavf — kutilmagan hodisa (boquvchining vafoti, og'ir kasallik, mehnat qobiliyatini yo'qotish) tufayli yana kambag'allik chegarasidan pastga tushib ketishdir. Aynan shu «qaytish xavfi» sug'urta himoyasi orqali boshqarilishi mumkin, ammo O'zbekiston sug'urta bozorida hayot sug'urtasi tarmog'i 2025-yilda mukofotlarning atigi 4,4 foizini tashkil etgan (Istiqbolli loyihalar milliy agentligi, 2026), aholining bir qismi esa diniy e'tiqodi sababli an'anaviy sug'urtadan foydalanmaydi. Mikrotakaful bu ikki muammoni bir vaqtda hal etish imkonini beruvchi vosita sifatida qaralishi lozim.

Adabiyotlar sharhi

IFSB va IAISning qo'shma hujjatida mikrotakaful «mikrosug'urtaning islomiy muqobili bo'lib, ishtirokchilar guruhi tabarru', ta'avun va ribodan xoli bo'lish tamoyillari asosida belgilangan risklardan bir-birini qo'llab-quvvatlashga kelishadigan hamda odatda kam ta'minlangan aholi qatlamiga taklif etiladigan tizim» sifatida ta'riflanadi; hujjatda mutanosib tartibga solish, mahsulotning soddaligi hamda mobil aloqa, mikromoliya tashkilotlari, masjid va jamoat birlashmalari orqali tarqatish tavsiya etiladi (IFSB and IAIS, 2015). IAIS (2018) mobil operatorlar bilan hamkorlikni kam ta'minlangan mijozlarga yetib borishning samarali usuli deb baholaydi, ammo avtomatik ulanish natijasida mijoz o'zining sug'urtalanganidan bexabar qolishi xavfidan ogohlantiradi.

Empirik tadqiqotlar mikrotakafulning ijtimoiy samarasini tasdiqlaydi. Haroun va Yusoff (2025) Sudan misolida ($n = 96$) mikrotakafulning kambag'allikni qisqartirishga bevosita ta'siri statistik jihatdan ahamiyatli ekanini ($\beta = 0,407$; $p < 0,001$) aniqlagan.

Rapi va Kassim (2023) Sharqiy Yavanning 304 kam ta'minlangan xonadoni misolida ishtirok niyatini bilim, subyektiv normalar, munosabat va badal narxi belgilashini, narx esa eng hal qiluvchi omil ekanini ko'rsatgan. Shari va boshqalar (2026) Malayziyaning kam daromadli B40 guruhi vakillari mahsulotni sotib olish va qoplama olishda takaful kompaniyasiga murojaat qilishni, badal to'lashda esa onlayn platformani afzal ko'rishini aniqlagan; tanlovni ishonch, arzonlik va soddalik belgilaydi. Mushonga va Mishi (2026) 25 ta tadqiqotni qamragan tizimli sharhda insurtech tranzaksiya xarajatlarini pasaytirish orqali sug'urta inklyuzivligini oshirishi haqida kuchli dalillar mavjudligini qayd etgan. Microinsurance Network (2025) ma'lumotlariga ko'ra 2023-yilda dunyoda 37 mamlakatda 344 mln kishi mikrosug'urta bilan qamrab olingan, ammo himoya bo'shlig'i hanuz 88 foizni tashkil etadi.

Metodologiya

Tadqiqotda hujjatli tahlil va qiyosiy usul qo'llanilgan. Birlamchi manbalar sifatida IFSB–IAIS va IAIS standart hujjatlari, Malayziya Markaziy bankining (Bank Negara Malaysia) Perlindungan Tenaga dasturi bo'yicha me'yoriy hujjati, Indoneziya moliyaviy xizmatlar regulyatorining mikrosug'urta bo'yicha qoidalari, Jahon bankining Global Findex 2025 bazasi hamda O'zbekiston rasmiy statistikasi olindi. Mahsulot dizayni bo'yicha taklif xalqaro tajribani milliy iqtisodiy-ijtimoiy parametrlarga (kambag'allik chegarasi, raqamli infratuzilma darajasi) moslashtirish orqali shakllantirildi.

Natijalar va muhokama

O'zbekistonda mikrotakaful uchun ijtimoiy-iqtisodiy shart-sharoit uch jihatdan yetilgan. Birinchidan, maqsadli auditoriya aniq: Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra 2025-yilda kambag'allik chegarasi oyiga 669 ming so'mni tashkil etgan, 2024-yilda bolali oilalar uchun nafaqa 1,2 mln dan ortiq oilaga to'langan (O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi, 2025), ijtimoiy himoya yagona reestri esa maqsadli oilalarni aniq identifikatsiya qilish imkonini beradi. Ikkinchidan, talab tabiati mos: Global Findex 2025 bo'yicha O'zbekistonda kattalarning 59,7 foizi moliyaviy hisobga ega bo'lsa-da, rasmiy moliya institutida jamg'arma saqlaydiganlar atigi 9,2 foizni tashkil etadi (Klapper va boshqalar, 2025) — bu aholining katta qismi kutilmagan xarajatlarga moliyaviy zaxirasiz duch kelishini va uzoq muddatli jamg'armadan ko'ra qisqa muddatli, arzon himoyaga muhtojligini bildiradi. Uchinchidan, raqamli kanal tayyor: kattalarning 82,3 foizi mobil telefonga, 70,2 foizi smartfonga ega, qariyb yarmi raqamli to'lovlarni amalga oshiradi yoki qabul qiladi (Klapper va boshqalar, 2025); yirik to'lov ekotizimlaridan birida ro'yxatdan o'tgan hisoblar soni 2026-yil boshiga 24 mln dan oshgan (TBC Bank Group, 2026).

Xalqaro tajriba mahsulot dizaynining aniq mezonlarini beradi. Malayziyada 2017-yilda ishga tushirilgan Perlindungan Tenaga dasturi mahsulotlari kafolatlangan qabul, 15 kunlik o'ylab ko'rish muddati, 3 yildan oshmaydigan muddat va qoplamani 5–7 ish kunida to'lash talablariga bo'ysunadi (Bank Negara Malaysia, 2021); bozordagi mahsulotlar bo'yicha badal oyiga 1–20 ringgit atrofida shakllangan, davlat esa 2021-yildan kam ta'minlanganlarga sug'urta vaucherlari taqdim etib kelmoqda — 2025–2026-yillarda ijtimoiy yordam oluvchi 2 mln kishi uchun 30 ringgitlik vaucher ajratilgan (Ministry of Finance Malaysia, 2025). Indoneziyada mikrosug'urta polisi 3 betdan oshmasligi, qoplama 10 ish kunida to'lanishi va mahsulot SMS, mobil ilova

hamda veb-sayt orqali tarqatilishi belgilangan (Otoritas Jasa Keuangan, 2017). Pokistonda 2022-yilda 16,37 mln inklyuziv sug'urta polisi rasmiylashtirilgan (UNDP, 2024), 2024-yil fevralidan esa mobil operator bilan hamkorlikda badali kunlik aloqa balansidan yechiladigan takaful mahsuloti taklif etilmoqda (Jazz and EFU Life, 2024). Ushbu tajribalar asosida O'zbekiston uchun mahsulot parametrlari 1-jadvalda umumlashtirilgan.

1-jadval

Mikrotakaful mahsulotining parametrik dizayni: xalqaro amaliyot va O'zbekiston uchun taklif

Parametr	IFSB–IAIS (2015) va IAIS (2018) tavsiyasi	Malayziya: Perlindungan Tenang	Indoneziya: SEOJK 9/2017	O'zbekiston uchun taklif
Badal miqdori	Past va bashorat qilinadigan	Bozor amaliyotida oyiga 1–20 ringgit; PTV 3.0 doirasida yiliga 50–190 ringgit	Raqamli chegara yo'q; risk badali $\geq 50\%$ yalpi badaldan	Oyiga 5–20 ming so'm (kambag'allik chegarasining 0,7–3 %)
Qoplama summasi	Aniq belgilangan va cheklangan	5 000–90 000 ringgit	Eng yuqori viloyat minimal ish haqining 24 barobarigacha	5–20 mln so'm; hayot va sog'liq risklari
Shartnoma muddati	Qisqa	3 yilgacha	—	1 yil, avtomatik uzaytirish bilan
Hujjat va shartlar	Sodda, istisnolar minimal	Kafolatlangan (joyida) qabul, 15 kunlik o'ylab ko'rish muddati	Polis 3 betdan oshmaydi	Tibbiy andarraytingsiz qabul; 2 betlik sertifikat
Qoplamani to'lash muddati	Tez	Vafot bo'yicha 5, boshqa hollarda 7 ish kuni	10 ish kunigacha	7 ish kunigacha
Tarqatish kanali	Mobil aloqa, MFT, masjid va jamoat tashkilotlari; avtomatik ulanish xavfi	Onlayn real vaqt rejimida; hamkorlar (bank, agrobank)	SMS/USSD, mobil ilova, veb-sayt	To'lov ilovalari (24 mln dan ortiq hisob) va mahalla tizimi

Manba: IFSB and IAIS (2015), IAIS (2018), Bank Negara Malaysia (2021), Ministry of Finance Malaysia (2025), Otoritas Jasa Keuangan (2017) asosida muallif tomonidan tuzilgan. O'zbekiston bo'yicha ustun — muallif taklifi; badal 2025-yilgi kambag'allik chegarasiga (669 ming so'm/oy) nisbatan hisoblangan.

Taklif etilayotgan modelning uchta ustuvor xususiyati bor. Birinchisi — badalning kambag'allik chegarasining 3 foizidan oshmasligi: Rapi va Kassim (2023) ko'rsatganidek, narx kam ta'minlangan xonadonlar uchun hal qiluvchi omildir. Ikkinchisi — «raqamli, ammo faqat raqamli emas» tamoyili: badallar to'lov ilovalari orqali yig'iladi, biroq mahsulotni tushuntirish va qoplama bo'yicha murojaat mahalla tizimi va ijtimoiy xizmat ko'rsatish inspektorlari orqali amalga oshiriladi — bu Shari

va boshqalar (2026) aniqlagan kanal afzalliklariga va IAIS (2018) ogohlantirgan avtomatik ulanish xavfiga javob beradi. Uchinchisi — davlat vaucheri: Malayziya tajribasidagi kabi ijtimoiy reestrdagi oilalar uchun birinchi yillik badalning to‘liq yoki qisman qoplanishi bozorni ishga tushirishning samarali usuli bo‘lishi mumkin va mavjud ijtimoiy nafaqa infratuzilmasiga integratsiya qilinadi.

Xulosa

Mikrotakaful O‘zbekistonda kambag‘allikni qisqartirish siyosatining mantiqiy davomi — «qaytish xavfi»ni boshqarish vositasi bo‘lishi mumkin. Buning uchun uchta qadam zarur: PQ-108-son Qarorning takafulni bosqichma-bosqich joriy etish bo‘yicha bandini amalga oshirishda mikrotakafulni ustuvor mahsulot sifatida belgilash (O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-108-son Qarori, 2024); Istiqbolli loyihalar milliy agentligi tomonidan mikrosug‘urta va mikrotakaful uchun soddalashtirilgan (mutanosib) tartibga solish rejimini — badal va qoplama chegaralari, hujjat hajmi, to‘lov muddati bo‘yicha aniq talablarni — joriy etish; ijtimoiy himoya yagona reestri asosida mikrotakaful vaucheri dasturini sinov tariqasida ishga tushirish. Keyingi tadqiqot yo‘nalishi — kam ta‘minlangan oilalar o‘rtasida mikrotakafulga to‘lovga tayyorlikni birlamchi so‘rov orqali empirik baholashdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Bank Negara Malaysia (2021) Perlindungan Tenang: policy document. BNM/RH/PD 029-46. Kuala Lumpur: Bank Negara Malaysia.
2. Haroun, A.E.M. and Yusoff, M.E.B. (2025) ‘Is takaful literacy a pathway between micro takaful and poverty reduction in Sudan?’, *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 15(1), pp. 769–789. doi:10.6007/IJARBS/v15-i1/24536.
3. IAIS (2018) Application paper on the use of digital technology in inclusive insurance. Basel: International Association of Insurance Supervisors.
4. IFSB and IAIS (2015) Issues in regulation and supervision of microtakāful (Islamic microinsurance). Joint paper. Kuala Lumpur: Islamic Financial Services Board; Basel: International Association of Insurance Supervisors.
5. Istiqbolli loyihalar milliy agentligi (2026) O‘zbekiston Respublikasi sug‘urta bozorining 2025-yil yakunlari bo‘yicha umumiy ko‘rsatkichlari. Toshkent: ILMA. Manba: <https://napp.uz> (murojaat sanasi: 16.08.2026).
6. Jazz and EFU Life (2024) Jazz, EFU Life introduce takaful to broaden financial inclusion. Press release, 23 February. Islamabad. Manba: <https://jazz.com.pk> (murojaat sanasi: 16.08.2026).
7. Klapper, L., Singer, D., Starita, L. and Norris, A. (2025) The Global Findex database 2025: connectivity and financial inclusion in the digital economy. Washington, DC: World Bank. doi:10.1596/978-1-4648-2204-9.
8. Microinsurance Network (2025) The landscape of microinsurance 2024. Luxembourg: Microinsurance Network.
9. Ministry of Finance Malaysia (2025) Perlindungan Tenang Voucher 3.0 offers affordable insurance and takaful protection for STR recipients. Press release. Putrajaya: MOF. Manba: <https://www.mof.gov.my> (murojaat sanasi: 16.08.2026).

10. Mushonga, F.B. and Mishi, S. (2026) 'The impact of insurtech on insurance inclusion: a systematic literature review', *Journal of Risk and Financial Management*, 19(2), 122. doi:10.3390/jrfm19020122.
11. Otoritas Jasa Keuangan (2017) Surat Edaran OJK No. 9/SEOJK.05/2017 tentang produk asuransi mikro dan saluran pemasaran produk asuransi mikro. Jakarta: OJK.
12. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi (2025) Aholi turmush darajasi va kambag'allik ko'rsatkichlari. Toshkent: MSQ. Manba: <https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/living-standards-2> (murojaat sanasi: 16.08.2026).
13. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Oliy Majlis palatalari va xalqqa Murojaatnomasi (2025), 26-dekabr. Toshkent. Manba: <https://president.uz> (murojaat sanasi: 16.08.2026).
14. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-108-son Qarori (2024) 'Sug'urta xizmatlari bozorini yanada rivojlantirishning kompleks chora-tadbirlari to'g'risida', 2024-yil 1-mart. Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi.
15. Rapi, M.Z.H. and Kassim, S. (2023) 'Indonesian low-income households' acceptance of microtakaful in East Java', *Journal of Islamic Monetary Economics and Finance*, 9(4), pp. 637–660. doi:10.21098/jimf.v9i4.1898.
16. Shari, W., Mohamed Naim, A., Isa, M.Y., Sofi, M.F., Muhamed, N.A., Maamor, S. and Ahmad, S.N. (2026) 'Consumers' perception of distribution channel for the Malaysian microtakaful scheme: an exploratory study', *Journal of Islamic Accounting and Business Research*, 17(5), pp. 1025–1050. doi:10.1108/JIABR-07-2023-0205.
17. TBC Bank Group (2026) TBC Uzbekistan ecosystem surpasses 24 million registered accounts: Q1 2026 results. Tbilisi: TBC Bank Group. Manba: <https://tbcbankgroup.com> (murojaat sanasi: 16.08.2026).
18. UNDP (2024) Inclusive insurance and risk financing in Pakistan: snapshot and way forward 2024. New York: UNDP Insurance and Risk Finance Facility.